

A VILÁG TERMÉSZETVÉDELMEINEK TÖRTÉNETE 1971 ÉS 1975 KÖZÖTT (VÉDETT TERÜLETEK ALAPÍTÁSA)

CENTERI Csaba, GYULAI Ferenc

SzIE-Gödöllő, Környezet- és Tájgazdálkodási Intézet, Természetvédelmi és Tájökológiai Tanszék
2103 Gödöllő, Páter K. u. 1. e-mail: Centeri.Csaba@kti.szie.hu

Kulcsszavak: természetvédelem, történet, világ, védett területek, 1971–1975

Összefoglalás: az előző elemzett időszakot (1966–1970) követően 1971 és 1975 között 3908 védett terület alapítása történt a világon. Ennek a területnek egyik harmada a III-as, másik harmada pedig a IV-es IUCN kategóriát gazdagítja. A cikkben közölt adatok az IUCN kategóriarendszerbe sorolt védett területekre vonatkoznak. Az IUCN adatbázisa szerint a legtöbb területet 1971 és 1975 között Ukrajna alapította (779 terület). Jelen esetben az előző öt évhez képest csökkenést tapasztalhatunk az 1971 és 1975 között létrehozott védett természeti területek számát tekintve, ami megtöri az eddigi növekvő trendet a területalapítások számának vonatkozásában. A vizsgált időszakban (1971 és 1975 között) 220 nemzeti kategória létezett. A területnagyságok közül a 0 és 99 ha közötti méretű volt a leggyakoribb (közel a létrehozott területek számának a fele), bár az összes védett terület kiterjedésének ez mindössze 0,015%-át adta. Magyarországról 14 védett természeti terület került fel az IUCN listájára. Az időszak fontos fejleménye, hogy ebben az időszakban, 1973-ban alakult meg hazánk első nemzeti parkja, a Hortobágy területén belül. Ebben az időszakban a természetvédelem történelmi eseményei közül kiemelkedik két védett terület alapítása, méreteik miatt. Az egyik ezek közül a North East Greenland Nemzeti Park, amelynek területe 97,2 millió hektár, de Ausztrália is ekkor hozza létre a Great Barrier Reef Tengeri Parkot 34,4 millió hektár területen. Megállapíthatjuk, hogy ez az időszak kiemelkedő volt a védett természeti területek területi növekedése szempontjából.

Előzmények

A védett természeti területek alapításának 1970-ig tartó kijelöléséről már részletesen beszámoltunk (CENTERI és GYULAI 2006, CENTERI et al. 2007, PENKSZA et al. 2007, CENTERI et al. 2008a, 2008b; CENTERI és POTTYONDY, 2009; CENTERI, 2010; CENTERI et al., 2010, CENTERI és GYULAI, 2011). Jelenleg az 1971-el kezdődő és 1975-el záródó időszakot vizsgáljuk.

Anyag és módszer

Az adatok ismertetésénél az IUCN legfrissebb adatait vesszük alapul, amelyet a legutóbbi, durbani konferencia alkalmával hoztak nyilvánosságra (HTTP1). Az adatok a 2003-ban megjelent adatbázisban szerepelnek, melyek eddig a WDPA (World Database on Protected Areas) honlapján (HTTP2) voltak elérhetők, jelenleg a Protected Planet honlapon található (HTTP3). Ezen belül az IUCN kategóriába besorolt területekkel foglalkozunk (IUCN 1994). A védett területek gyakran nem egybefüggők, hanem több kisebb részből állnak. Az adatbázisnak azon állományát elemeztük, amely a területeket egy ponttal vagy egy folttal jelöli, és nem a több részből álló terület egységeket jeleníti meg. Az utóbbiak jóval nagyobb számúak, de ezekből több részterület tartozik egy-egy védett területhez. Jelen cikksorozatunkban nem áll szándékunkban a részterületeket elemezni.

Eredmények

A jelenleg vizsgált időszakban (1971 és 1975 között) 3908 védett területet hoztak létre (1. táblázat). A területek közül a IV-es és a III-as kategóriából alapítottak a legtöbbet, közel egyenlő arányban: 29,6% tartozik a IV-es, míg 28% a III-as kategóriába. Kiterjedés szempontjából a III és az Ib kategóriák meglehetősen alacsony (0,1 % és 1%), míg a II-es és a VI-os kategóriák aránya kiemelkedő (49,3 és 31,2%). A nemzeti parkok ismét előkelő helyet foglalnak el az alapított területek között. A II-es kategória annak köszönheti nagy részarányát, hogy ebben az időszakban hozták létre Grönlandon a North East Greenland Nemzeti Parkot, mindösszesen 97 200 000 hektáron, amely kb. Ukrajna és Lengyelország együttes területének felel meg. A védett területek kialakításával kapcsolatban ez kiváló példa arra, hogy a Föld azon részein lehet nagy területeket természetvédelmi oltalom alá helyezni, amelyek emberi tartózkodásra, mezőgazdasági művelésre kevésbé optimálisak, és egyéb gazdasági haszonnal sem bírnak.

1. táblázat Az 1971 és 1975 között alapított védett területek IUCN kategóriáiként
Table 1. The number of protected areas by IUCN categories founded between 1971 and 1975

IUCN kategória		Alapított területek száma (db)	A kategóriák eloszlása (%)	Terület (ha)	Terület (%)
Ia	vad terület	455	11,6	11781653,3	4,5
Ib	szigorú természeti rezervátum	69	1,8	2626855,5	1,0
II	nemzeti park	378	9,7	129979136,5	49,3
III	nemzeti emlékmű	1095	28,0	248903,3	0,1
IV	biotóp/védett fajok területe kezeléssel	1158	29,6	16085091,9	6,1
V	védett táj	581	14,9	20792839,2	7,9
VI	védett erőforrás területkezeléssel	172	4,4	82321281,0	31,2
Összesen:		3908	100	263835760,8	100

Az adatbázis szerint 127 országban történt területalapítás, azaz kb. minden második országban. A korábbi időszakokhoz hasonlóan a legtöbb ország csak 1–5 védett területet hozott létre, de voltak kiemelkedően nagyszámú területalapítások is (2. táblázat). A legtöbb területet Ukrajna hozta létre (779), a második a sorban Kanada (434), majd Németország következik (284). Ukrajnában a 779 területből 450 a regionális természeti emlékekből (regional nature monument) került ki (341-et 1972-ben hoztak létre), amelyeknek 0,0 ha volt a területi kiterjedése. Kanada a provinciális parkokból (provincial park) hozott létre a legtöbbet, amelyek többségét az IUCN a II-es, illetve kisebb arányban a III-as kategóriába sorolta, azaz sok megfelelt nemzeti parknak, annak ellenére, hogy jelentős részük csak 1 vagy néhány hektár területű. A legnagyobb ezek közül az 1975-ben alapított Spatsizi Plateau Wilderness Provincial Park, a maga 696091 ha kiterjedésével (illetve 696160 ha HTTP4 szerint). Ez is egy újabb bizonyítéka annak, hogy sem a nemzeti kategóriák, sem pedig az IUCN besorolás nem osztályozható a méretek alapján.

2. táblázat Az 1971 és 1975 között alapított védett területek nemzeti kategóriái és az alapított kategóriák száma

Table 2. The number of protected land categories by national types founded between 1971 and 1975

<i>Védett terület besorolása</i>	<i>Alapítások száma</i>
amazóniai n. rezervátum, bioszféra rezervátum, komplex n. z. vadmenedék, védelmi rezervátum, ökológiai rezervátum-terület, fauna és flóra rezervátum, halászati rezervátum, örökség-terület, történelmi menedék, történelmi rezervátum, vadászati terület, vadászati park, integrált objektív turisztikai természeti rezervátum, tájpark, kezelt rezervátum, tengeri menedék, vegyes védelmi rezervátum, városi rezervátum, n. csatamező, n. tölcseértorlat kutatási rezervátum, n. fauna rezervátum, n. erdő, n. történelmi emlék, n. park - pufferzóna, n. park – központi terület, n. park és rezervátum, n. folyó, n. menedék (sanc.), természeti terület rezervátum, természeti értékek rezervátum - tájképi rezervátum, természeti emlék - Geomorfológiai, természeti emlékek és jelek (landmarks) (védett mint szigorú természeti rezervátum), n. jelentőségű természeti terület, Kanadai földek természetvédelme, természetvédelmi rezervátum - vadrezervátum (vadászat nélkül), természeti „prezervátum”, természeti rezervátum (jellemzés nélkül), egyéb védelmi terület, park rezervátum, parkút, részleges faunarezervátum, részleges rezervátum, elnöki rezervátum, magán természeti rezervátum, magán rezervátum, védett erdő, provinciális faunarezervátum, provinciális tengeri park, provinciális rezervátum, tiltott terület, védelmi (sanc.) terület, tudományos rezervátum, Quebeci magánszervezet által védett helyszín, speciális faunarezervátum, speciális természeti rezervátum, speciális rezervátum - botanikai, speciális rezervátum - hidrológiai, speciális rezervátum - Ichthyológiai/Madártani, jellegzetes objektív turisztikai természeti rezervátum, állami környezetvédelmi terület, állami erdő park, állami tengeri park, állami tudományos terület, fokozottan védett terület, turisztikai természeti rezervátum, egyetemi park, városi zöldterület, vízgyűjtő erdőrezervátum, Zona di Tutela Biologica Marina	1
speciális turista-érdeklődési terület, mocsárrezervátum, közösségi park, közösségi legelő, fauna élőhely, erdőpark, vadmenedék (game sanc.), történelmi helyszín, vadászati rezervátum, ichtiológiai rezervátum, tengeri n. park, tengeri rezervátum, vándormadár menedék (refuge), madármenedék (sanc.), városi biológiai rezervátum, városi park, n. tengeri menedék (sanc.), n. park (állami hálózat), n. „prezervátum”, n. rezervátum és rekreációs terület, n. vadvilág terület, természeti képződmények rezervátum – bokros terület rezervátum, természeti emlék - hidrológiai, természeti Zapovednik, park, regionális természeti park, rezervátum, speciálisan védett terület, vízimadár menedék (sanc.), vadvilág terület	2
biológiai rezervátum, botanikai rezervátum, zárt terület, védelmi hatóság terület, n. park magterület, fauna rezervátum, vadspark, integrált természeti rezervátum, tájrezervátum, n. vadászati és vadvilág rezervátum, természeti n. park, természetvédelmi rezervátum - flóra rezervátum, nem vadászati terület, regionális/provinciális természeti park, speciális rezervátum - madártani, állami „wilderness”, területiális park, érintetlen esőerdő rezervátum, vizes terület rezervátum, „wilderness” (Nemzeti Park Szolgálat)	3

a 2. táblázat folytatása

Contd. Table 2.

vadszaporodási rezervátum, n. történelmi park, n. emlék, n. park – perifériális zóna, természetvédelmi törvény, természeti menedék (sanc.) vagy részleges rezervátum, egyéb terület, véderdő, speciális rezervátum - erdő, állami természeti terület rezervátum, szigorú természeti rezervátum, „wilderness” terület,	4
vadmadár menedék (sanc.), történelmi menedék (sanc.), n. felüdülési terület, n. tengerpart, természeti menedék(ek) (refuge) (Z.), nagyközönség számára fenntartott felüdülési terület vagy vidéki park, kutatási természeti terület, tájképi rezervátum	5
esztétikai erdő, védelmi terület, ismeretlen kategória, természetvédelmi rezervátum, kiemelkedő természeti terület, állami rezervátum	6
vízi rezervátum, kiemelkedő természeti szépségű terület, védelmi erdőrezervátum, regionális/provinciális természeti rezervátum, speciális botanikai rezervátum	7
fő védelmi terület, n. tájképi folyó, n. vadvilág speciális védett terület, felüdülési turizmus és védelem szempontjából fontos park – Quebec, kvázi n. park, felüdülési helyszín, állami felüdülési terület	8
erdő menedék (sanc.) (z.), speciális tudományos érdeklődésre számot tartó terület, útmenti park	9
nemzeti természeti jelek (landmark), természeti emlék (geológiai z.), állami park – gyümölcsös emlék – művészeti park	10
természeti emlék vagy helyszín, természetvédelmi terület, védett terület, védett táj részlet(ek)	11
halászati erőforrás-védelmi terület, n. vadrezervátum, természeti rezervátum, szafari terület, vadvilág rezervátum	13
tengeri madár rezervátum	14
ellenőrzött vadászati terület	15
természeti park	17
botanikai menedék (sanc.) (z.), örökség tengerpart, állami biológiai rezervátum, „wilderness” (Hal- és Vadvilág Szolgálat)	18
felüdülési park	19
z.	21
vadrezervátum	22
vadvilág-kezelési terület	23
védelmi zóna	24
regionális z.	25
nemzeti természeti emlék, n. vadmenedék (wildlife refuge), védett táj, regionális természeti park	26
„wilderness” (Erdészeti Szolgálat)	27
védett helyszín	30
n. rezervátum	31
vadgazdálkodási terület	32

a 2. táblázat folytatása
Contd. Table 2.

tengeri park, vadmenedék (wildlife sanc.)	40
vadmenedék (wildlife refuge)	41
zapovedne urochische	44
menedék (sanc.)	45
nemzeti természeti rezervátum	46
ellenőrzött vadállományú terület	48
védelmi park (conservation park), védett természeti emlék	63
állami park	66
állami z.	67
állami természeti rezervátum	71
természeti terület	73
állami természeti emlék	75
ökológiai rezervátum	76
regionális park – gyümölcsös emlék – park művészet	106
tájvédelmi terület	138
provinciális park	143
természeti emlék	145
n. park	175
regionális természeti emlék	450
természeti rezervátum	834

n. = nemzeti, z. = zakaznik, sanc. = sanctuary

A 97 millió hektáros területű ÉK Grönland Nemzeti Park és a 34 millió hektáros ausztrál Nagy Korallzátony Tengeri Park megalapítása jelentősen befolyásolta a vizsgált öt-éves periódus (1971–1975) védett területeinek méret szerinti eloszlását. Az 1 millió hektár fölötti területek az összes alapított védett terület közel 71%-át tették ki (3. táblázat).

3. táblázat Az 1971 és 1975 között alapított védett területek nagyság szerinti eloszlása
Table 3. The number of protected lands by size founded between 1971 and 1975

<i>Terület nagysága (ha)</i>	<i>Alapított területek száma kategóriánként (db)</i>	<i>A területek eloszlása (%)</i>	<i>Védett területek kiterjedése (ha)</i>	<i>A védett területek nagyságának eloszlása (%)</i>
0–99	1925	49,3	39952,7	0,015
100–999	854	21,9	288705,5	0,109
1000–9999	532	13,6	2007831,4	0,761
10 000–99 999	382	9,8	14196412,5	5,381
100 000–999 999	192	4,9	60708875,5	23,010
1 000 000–	23	0,6	186593983,2	70,724
Összesen	3908	100,0	263835760,8	100,000

A védett területek számát tekintve az első, legtöbb területet Ukrajna alapította (779-et), a második Kanada 434 területtel, majd Németország következik 284 területtel (4. táblázat).

4. táblázat Az 1971 és 1975 között alapított védett területek országonként
Table 4. The number of protected lands by countries founded between 1971 and 1975

Ország(ok)	Alapítások száma	Ország(ok)	Alapítások száma
Azerbajdzsán, Banglades, Belgium, Belize, Bouvet-sziget, Kamerun, Csád, Kongói Demokratikus Köztársaság, Djibouti, Finnország, Gabon, Grönland, Guam, Hong Kong, Jordánia, Macedónia, Malawi, Mongólia, Marokkó, Nepál, Nicaragua, Szlovénia, Szudán, Trinidad és Tobago, Tunézia, Turks és Caicos Szigetek	1	Svalbard és Jan Mayen Szigetek	16
		Norvégia, Spanyolország	17
		Új-Zéland, Jugoszlávia	18
		Horvátország, Kazahsztán, Thaiföld	21
		Etiópia	24
		Indonézia, Pakisztán	25
		Argentína	26
Antigua és Barbuda, Bahama-szigetek, Belorusszia, Bolívia, Dominika, Ecuador, Grúzia, Liechtenstein, Madagaszkár, Seychelles, Szváziföld, Virgin-szigetek (British)	2	Izland, Dél-Afrika	29
		Zimbabwe	30
		Irán	33
		Franciaország, Izrael	35
Afganisztán, Angola, Chile, Mozambik, Paraguay, Szenegál, Tonga	3	India	39
		Brazília	41
Botswana, Dominikai Köztársaság, Elefántcsontpart, Jamaica, Hollandia, Nigéria, Pápua Új-Guinea, Puerto Rico, Suriname	4	Venezuela	42
		Lettország	43
		Egyesült Királyság	44
Amerikai Szamoa, Francia Polinézia, Mauritius, Namíbia, Fülöp-szigetek, Réunion, Oroszország, Dél Georgia és a Dél-Sandwich-szigetek, Tádzsikisztán, Üzbegisztán	5	Moldova	46
		Kirgizisztán	48
		Zambia	49
		Tanzánia	57
Kenya, Kína, Koreai Köztársaság, Örményország	6	Ausztria	59
		Észtország	63
Litvánia	7	Japán, Olaszország	74
Antarktisz, Kiribati, Portugália, Törökország	8	Csehország	92

Dánia, Falkland-szigetek, Izrael, Malaysia, Peru, Románia	9	Szlovákia	101
		USA	217
Lengyelország, Sri Lanka	10	Ausztrália	224
Kolumbia	11	Svédország	272
Ghána, Új-Kaledónia	12	Németország	284
Bulgária, Costa Rica, Magyarország	14	Kanada	434
Görögország	15	Ukrajna	779
Összesen:			3908

A külföldi védett területek közül most két venezuelai nemzeti parkot ismertetünk, mert ezek a parkok viszonylag ismeretlenek a nagyközönség számára, nem tartoznak a kiemelt nemzetközi üdülőkörzetek körébe, ugyanakkor jelentős természeti értékek vagy ritka élőhelyek védelmét látják el.

Archipiélago Los Roques Nemzeti Park, Venezuela

A Los Roques szigetcsoport 160 km-re fekszik Dél-Amerika északi partjaitól (1. ábra). Caracashoz való közelsége miatt sokáig a tehetősebb fővárosiak nyaralóhelye volt. Mivel a szigetcsoport már a Karib-térséghez tartozik, így meleg éghajlat, kék ég és számos tengerparti felüdülési, szórakozási és sportolási lehetőség található itt, amely kiemelkedően vonzóvá teszi a turisták számára.

1. ábra A Los Roques szigetcsoport elhelyezkedése Caracastól északra (Venezuela)

Figure 1. Situation of the Archipiélago Los Roques north of Caracas (Venezuela)

A szigetcsoport döntő részét 1972-ben nyilvánították nemzeti parkká, területe 221120 ha. A nemzeti park felirattal és a nemzeti-parki jelenléttel kizárólag Gran Roque szigetén, a repülőtérrel találkozik a hétköznapi turista (2. ábra), ugyanis egy kis bódében őrt álló két katona az útlevele ellenőrzése mellett a nemzeti-parki belépőt is beszedi.

2. ábra Az Archipiélago Los Roques Nemzeti Park bejárata a repülőtér mellett
(Fotó: Centeri Cs.)

Figure 2. Entrance sign of the Archipiélago Los Roques National Park near
by the airport (Photo: Cs. Centeri)

A szigetcsoport 42 nagyobb, és kb. 250 kisebb szigetből áll, kelet-nyugati kiterjedése 36 km, észak-déli kiterjedése pedig 24,6 km.

A nemzeti park viszonylag szegényes szárazföldi élővilággal rendelkezik (ZAMARRO és FARIA 2003, BISBAL 2008). Elsősorban a madárvilágról tudunk többet (LE CROY 1976, LENTINO et al. 1994, PHELPS és PHELPS JR. 1950, SEUTIN et al. 1994), eddig 92 madárfajt figyeltek meg a szigetekken, bár madártani endemizmusból is csak egy ismert, a bananaquit (magyarul sárgás cukormadár) nevű madár (*Coereba flaveola*) fekete színű alfaja. Los Roques-en kívül az alfaj még Grenada, St. Vincent és a Los Testigos szigetekken fordul elő (THERON et al. 2011). Leggyakrabban a barna pelikánok (*Pelecanus occidentalis*) figyelhetők meg.

A gyíkfélék közül említést érdemel egy endemikus alfaj, a *Gonatodes vitattus roquensis*, valamint a *Cnemidophorus lemmiscatus nigricolor*, amely gyakori, és nagyon kíváncsi. Ezt a fajt először Los Roques-en írták le (SCNLS 1956). A *Gymnodactylus antillensis* gyíkfaj karib-tengeri endemizmus, mindössze Bonaire, Curacao, La Orchila, Las Aves és Los Roques szigetekken találták meg eddig.

A szigetekken a nagy nyúlshájú denevéren (*Noctilio leporinus*) (angolul „fishing bat”, azaz halász denevér) kívül nincs honos emlősfaj, ezért a természeti értékeket egyik leginkább veszélyeztető tényező bármely emlősfaj megjelenése a szigetekken. A növekvő turizmussal nő a lakosok száma, a szilárd hulladékok és a szennyvíz mennyisége, valamint az illegális halászat.

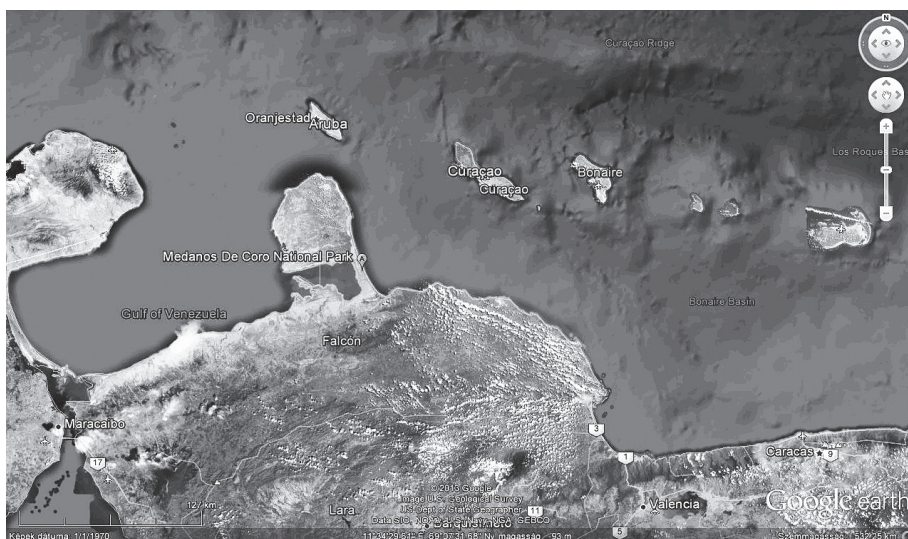
A szárazföldi élővilággal szemben a tengerben nagy diverzitással találkozunk. A szigetcsoport egyik kiemelt érdekessége, hogy 4 tengeri teknősfaj tojásrakó helye. Ebből az

álcserepes teknős (*Caretta caretta*) és a közönséges levesteknős (*Chelonia mydas*) globálisan veszélyeztetett, a kérgesteknős (*Dermochelys coriacea*) és a közönséges cserepesteknős (*Eretmochelys imbricata*) kritikusan veszélyeztetett (GUADA és VERNET 1992, DE LOS LLANOS 2002) faj. A teknősvédelmi program a Dos Mosquises szigeten alapított Biológiai Állomáson folyik.

Médanos de Coro Nemzeti Park, Venezuela

Az 1974-ben alapított nemzeti park Venezuela északnyugati, tengerparti részén, Coro város szélén található (3. ábra). A nemzeti park gyakorlatilag a Paraguaná nevű széles félsziget elkeskenyedő nyaka. A terület szélessége 5 és 30 km között változik. Elsődlegesen geológiai, geomorfológiai érdekességeket találunk itt: mozgó homokbuckákat (4. ábra).

3. ábra A Médanos de Coro Nemzeti Park elhelyezkedése, Venezuela
Figure 3. Situation of the Médanos de Coro National Park, Venezuela

4. ábra Homokdűnék a Médanos de Coro Nemzeti Parkban, Venezuela (Fotó: Centeri Cs.)
Figure 4. Sand dunes in the Médanos de Coro National Park, Venezuela (Photo: Cs. Centeri)

A terület korábban mélyebben feketett, erre utalnak a homokban található mészvázás élőlények maradványai. Sivatagi körülmények között járunk (MORALES 1979), így kizárólag néhány, szárazságtűrő növényrel találkozhat az idelátogató. Az állatvilág is kimerül gyíkfélékben, ennél nagyobb testű állatok csak a róka-fajok, a nyúl-fajok és a hangyászok közül kerülnek ki.

A nemzeti park vonzereje, hogy a város szélén található, így akár busszal is ellátogathat a lakosság mozgó homokbuckák közé. Természetvédelmi szempontból érdekes, hogy a gyér vegetáció ellenére is legeltetnek a nemzeti parkban, elsősorban kecskéket, a pásztor pedig a természetvédelemben itthon sem kedvelt quad-al közlekedik. Az akár húszméteres magasságra is megnövő homokdűnék közti mélyedésekben nedvesebb élőhelyek, és legelésre alkalmasabb növényzet is kialakul. A nemzeti park széle emberi behatásoktól nagyobb mértékben érintett.

Hazai területek alapítása

Az IUCN szerint hazánkban 1971 és 1975 között 14 védett területet alapítottak (5. táblázat).

5. táblázat Az 1971 és 1975 között alapított magyar védett területek
Table 5. The Hungarian protected lands established between 1971 and 1975

<i>Terület neve</i>	<i>Védett terület típusa</i>	<i>IUCN kategória</i>	<i>Alapítás ideje</i>	<i>Terület (ha)</i>
Mártélyi	tájvédelmi körzet	V	1971.01.01	2232,0
Balatonkenesei Tátorjános	természetvédelmi terület	IV	1971.01.01	3,0
Darvas tó Lefejtett Bauxit Lencse	természetvédelmi terület	IV	1971.01.01	34,0
Hortobágyi	nemzeti park	II	1973.01.01	80549,0
Kiskunsági	nemzeti park	II	1975.01.01	56761,0
Ócsai	tájvédelmi körzet	V	1975.01.01	3606,0
Lázbérci	tájvédelmi körzet	V	1975.01.01	3634,0
Sághegyi	tájvédelmi körzet	V	1975.01.01	235,0
Füzéradványi Park	természetvédelmi terület	IV	1975.01.01	140,0
Kunfehértói Holdrutás Erdő	természetvédelmi terület	IV	1975.01.01	120,0
Kéleshalmi Homokbuckák	természetvédelmi terület	IV	1975.01.01	168,0
Gyöngyösi Sárhegy	természetvédelmi terület	IV	1975.01.01	186,0
Jókai-kert	természetvédelmi terület	IV	1975.01.01	3,0
Mohácsi Történelmi Emlékhely	természetvédelmi terület	IV	1975.01.01	7,0

Az IUCN listáján nem szerepel az 1971-ben létesített Tatársánci Ősgyep Természetvédelmi Terület és az Erdélyi Hérics Termőhelye Természetvédelmi Terület, az 1974-ben létesített Barcsi Ősborókás Tájvédelmi Körzet, az 1975-ben létesített Nádasdladányi Kastélypark Természetvédelmi Terület és a Dévaványai Tájvédelmi Körzet. A külföldi példához hasonlóan hazánkban is egy olyan terület bemutatását tűztük ki célul, amely kevésbé látogatott, kevésbé ismert, ugyanakkor fontos szerepet tölt be a természeti értékek védelmében.

Gyöngyösi Sárhegy Természetvédelmi Terület

A 186 ha kiterjedésű, a Mátra déli peremhegyét képező Sárhegy (5. ábra) bővelkedik növénytani ritkaságokban, annak ellenére, hogy korábban kiterjedt szőlőtermesztés folyt a hegyen (HTTP5).

5. ábra A Gyöngyösi Sár-hegy Természetvédelmi Terület elhelyezkedése
Figure 5. Situation of the Gyöngyös Sár-hegy Nature Conservation Area

A vulkáni alapkőzetű hegyen a peremhelyzetű hegylábi elemek keverednek az első-sorban kontinentális elterjedésű pusztai elemekkel. A hegy természetvédelmi szempontból kiemelt élőhelyei közé tartoznak az árvalányhajás erdőssztyepprétek, a törpemandulás cserjések és a magyar perjés sziklagyepek, a kornistárnicsos kaszálórétek, valamint a Szent Anna-tó fragmentált higrofil növényzete. A száraz déli lejtők jellegzetessége a szubmediterrán rokonságú ezüstös útifű (*Plantago argentea*) és a sápadt lednek (*Lathyrus pallescens*). Tavasszal virágzik a védett macskahere (*Phlomis tuberosa*), a nagyzezerjófű (*Dictamnus albus*), a selymes peremizs (*Inula oculus-christi*) és a tarka nőszirm (*Iris variegata*). Az északias kitettségben található vastagabb talajtakarón létrehozott fűszáraz irtásréteken számos orchidea faj is megjelenik, például a tarka kosbor (*Orchis tridentata*), az agárksobor (*Orchis morio*) és a poloskaszagú kosbor (*Orchis coriophora*). A közeli síksággal való növényföldrajzi rokonságot mutatja a sztyeppréteken megjelenő sziki kocsord (*Peucedanum officinale*) is.

A terület kezelési terve (HTTP6) külön említi a tájképi értékek között a kőgátakat (6. ábra), az egykori szőlőtermesztés mementőit. Ezeken néhol tömegesen virít a törpemandula (*Amygdalus nana*).

6. ábra A Gyöngyösi Sár-hegy Természetvédelmi Terület kezdetét jelző tábla (Fotó: Centeri Cs.)
 Figure 6. Sign of the limit of the Gyöngyös Sár-hegy Nature Conservation Area (Photo: Csaba Centeri)

A terület védetté nyilvánítását a növényzeti értékeken kívül lepkefaunája is indokolta. Az állatok között számos hazai és európai viszonylatban is ritka és védett, elsősorban rovarfaj található meg. Ilyen ritkaság a hazánkban csak néhány helyen előforduló sztyeplepke (*Catopta trips*), amely sztyeprét jellegű élőhelyeken él. A másik ritkaság a nagy szikibagoly (*Gorthyna borelii lunata*), amely a száraz magaskórós sztyeprétek lakója, hernyója a zellerfélék közé tartozó orvosi vagy más néven sziki kocsord (*Peucedanum officinale*) gyökfőjében és szárában fejlődik. Ez az egyetlen tápnövényem, így sérülékenységeinek forrása is. A területen számos cincérfaj is képviselteti magát, az idős tölgyesekben él a nagy hőscincér (*Cerambyx cerdo*), a kőrises szegélyekben és gyümölcsösökben a diófacincér (*Aegosoma scabricorne*), a molyhos tölgyesekben a keskeny tölgycincér (*Stenidea genei*), míg a gurgolyafajokhoz kapcsolódik az árgusszemű cincér (*Musaria argus*), a tarka imolához pedig a selymes cserjecincér (*Cortodera holosericea*) élete kötődik.

A természetvédelmi terület kiváló példa arra, hogy az ember által felhagyott területeken újra megjelenhetnek a védett természeti értékek.

Köszönetnyilvánítás

Jelen kutatást a Kutató Kari Kiválósági Támogatás – Research Centre of Excellence – 17586-4/2013/TUDPOL támogatta.

Irodalom

- BISBAL, F. (2008): Los vertebrados terrestres de las dependencias federales de Venezuela. *Interciencia*, 33(2): 103–111.
- CENTERI CS. 2010: A világ természetvédelmének története 1956–1960 között (védett területek alapítása). *Tájökológiai Lapok*, 8(1): 147–155.
- CENTERI CS., GYULAI F. 2006: A világ természetvédelmének történelmi kezdetei a védett területek kialakítására vonatkozóan. *Tájökológiai Lapok*, 4(2): 427–432.

- CENTERI Cs., GYULAI F. 2011. A világ természetvédelmének története 1966–1970 között (védett területek alapítása). Tájökológiai Lapok, 9(1): 127–143.
- CENTERI Cs., POTTYONDY Á. 2009: A világ természetvédelmének története 1951–1955 között (védett területek alapítása). Tájökológiai Lapok, 7(1): 175–189.
- CENTERI Cs., GYULAI F., PENKSZA K. 2007: A világ természetvédelmének története 1913–1933 között (védett területek alapítása). Tájökológiai Lapok, 5(1): 5–11.
- CENTERI Cs., GYULAI F., PENKSZA K. 2008a: A világ természetvédelmének története a II. világháború után (1946–1950, védett területek alapítása). Tájökológiai Lapok, 6(3): 351–361.
- CENTERI Cs., PENKSZA K., GYULAI F. 2008b: A világ természetvédelmének története a II. világháború alatt (1940–1945, védett területek alapítása). Tájökológiai Lapok, 6(1-2): 209–220.
- CENTERI Cs., POTTYONDY Á., GYULAI F. 2010: A világ természetvédelmének története 1961–1965 között (védett területek alapítása). Tájökológiai Lapok, 8(1): 207–219.
- DE LOS LLANOS, V. (2002): Evaluación de las poblaciones de tortugas marinas en el Parque Nacional Archipiélago de Los Roques. Trabajo Especial de Grado. Escuela de Biología. Universidad Central de Venezuela. Caracas.
- GUADA, H., VERNET, P. (1992): Las tortugas marinas en el Parque Nacional Archipiélago Los Roques. In: AMEND, T. (ed) Parque Nacional Archipiélago Los Roques. Fundación Polar-INPARQUES. Caracas, p. 89–107.
- IUCN 1994: Guidelines for Protected Area Management Categories. CNPPA with the assistance of WCMC. IUCN, Gland, Switzerland and Cambridge, UK.
- LE CROY, M. 1976: Birds observations in Los Roques, Venezuela. Am. Mus. Novit. 2599: 1–30.
- LENTINO, M., LUY, A.G., BRUNI, A.R. 1994: Lista de las Aves del Parque Nacional Archipiélago Los Roques y otras Islas de las Dependencias Federales, Venezuela. Audubon, Prontoprint. Caracas, Venezuela. 43 pp.
- MORALES, P.R. 1979: Estudio de los médanos de Venezuela: evidencias de un clima desértico. Acta Biológica de Venezuela 10:19–49.
- PENKSZA, K., GYULAI F., CENTERI Cs. 2007: A világ természetvédelmének története 1934–1939 között (védett területek alapítása). Tájökológiai Lapok, 5(2): 239–347.
- PHELPS, W.H., PHELPS, JR. W. H. (1950): Las Aves de las Islas Los Roques y Las Aves y descripción de un nuevo canario de mangle. Bol. Soc. Venez. Cienc. Nat. 13(76): 7–30.
- SEUTIN, G., KLEIN, N. K., RICKLEFS, R. E., BERMINGHAM, E. (1994): Historical biogeography of the bananaquit (*Coereba flaveola*) in the Caribbean Region: a mitochondrial DNA assessment. Evolution, 48(4): 1041–1061.
- THERON, E., HAWKINS, K., BERMINGHAM, E., RICKLEFS, R. E., MUNDY, N. I. (2011): The molecular basis of an avian plumage polymorphism in the wild: A melanocortin-1-receptor point mutation is perfectly associated with the melanic plumage morph of the bananaquit, *Coereba flaveola*. Current Biology, 11: 550–557.
- ZAMARRO, J., FARÍA, M. A. (2003): Biodiversidad en el Parque Nacional Archipiélago Los Roques y el Programa Araucaria. Natura 122: 28–34.

HTTP1: <http://www.iucn.org/> (honlap utolsó elérése 2013. január 31.)

HTTP2: <http://www.unep-wcmc.org/wdpa/> (honlap utolsó elérése 2013. január 31.)

HTTP3: <http://protectedplanet.net/> (honlap utolsó elérése 2013. január 31.)

HTTP4: <http://www.britishcolumbia.com/parks/?id=204> (honlap utolsó elérése 2013. június 10.)

HTTP5: <http://bnpi.hu/oldal/gyongyosi-sar-hegy-tt-76.html> (honlap utolsó elérése 2013. január 31.)

HTTP6: http://bnpi.hu/doc/2009/kezelesi_tervek/sar_hegy_kezterv.pdf (honlap utolsó elérése 2013. január 31.)

THE HISTORY OF NATURE CONSERVATION BETWEEN 1971 AND 1975
(DESIGNATION OF PROTECTED AREAS)

C. CENTERI, F. GYULAI

¹SIU, Institute of Environment and Landscape Management,
Dept. of Nature Conservation and Landscape Ecology
H-2103 Gödöllő, Páter K. u. 1. e-mail: Centeri.Csaba@kti.szie.hu

Keywords: nature conservation, history, world, protected areas, 1971–1975

Following the previous examined period (1966–1970.) there were 3908 designations of protected areas between 1971 and 1975 on Earth. One third of these designations belong to the IUCN category III while another third belongs to the IUCN category IV. Data analyzed in the article is based on the protected areas listed in the IUCN database. According to that most of the designations (779) were in Ukraine between 1971 and 1975. In the present five analyzed years (1971–1975) the growth of the designations stopped, there were less areas designated than in the previous five year period. In the analyzed period of 1971 and 1975 220 national categories existed. Among the size of the areas the 0–99 ha areas outnumbered all other (almost half of the designated areas belong to this size), however only 0,015% of all established protected area belongs here from the spatial distribution point of view. 14 Hungarian protected areas appear in the IUCN database in this period. An important action took place in this period, the establishment of the first Hungarian national park on the Hortobágy area in 1973. Two areas have extreme sizes in this period. One of them is the North East Greenland National Park with 97.2 million hectare. The other area is the Great Barrier Reef Marie Park in Australia with its 34.4 million hectare area. We can state that this period was outstanding from the point of view of area enlargements of the protected areas.